

แรงงานต่างด้าวที่หายไป อุตสาหกรรมไหน ใครกระทบ ?

อภิญญาต์ อำนวยกาญจนสิน
กองวิจัยเศรษฐกิจอุตสาหกรรม

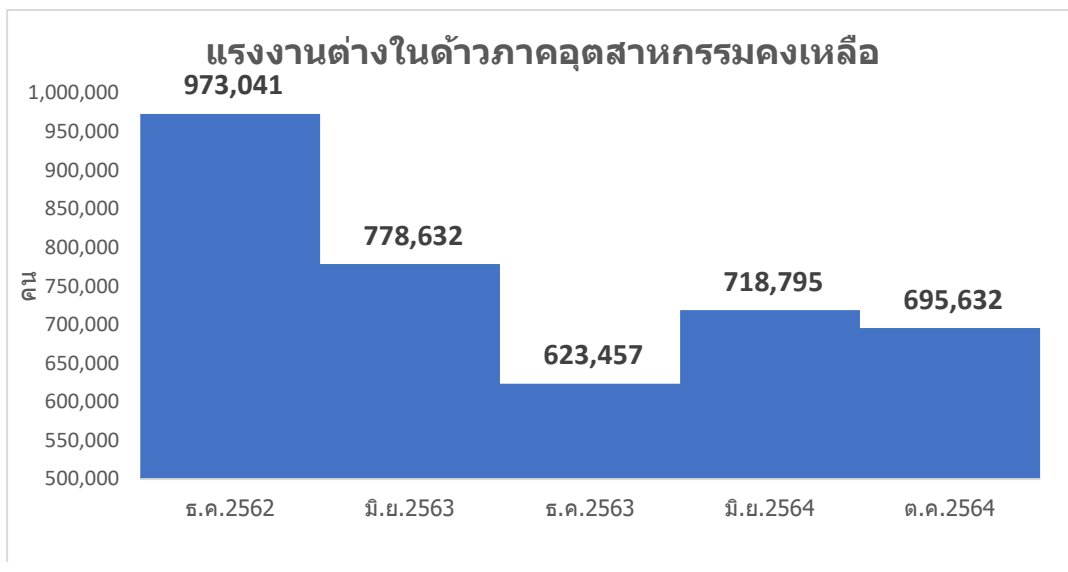
ตั้งแต่ต้นปี 2563 ที่ผ่านมาที่ทั่วโลกและประเทศไทยเผชิญกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลให้ “แรงงานต่างด้าว” หลังไหลกลับประเทศเป็นจำนวนมาก จากสาเหตุที่เป็นผลกระทบจากการระบาด นั่นคือ นายจ้างปิดกิจการหรือลดขนาดการจ้างงาน หรือแรงงานต่างด้าวกลับไปดำเนินการในส่วนของแต่ละส่วนต่าง ๆ และยังไม่สามารถกลับเข้ามาได้ในปัจจุบัน โดยแรงงานต่างด้าวเข้ามาในประเทศไทยอยู่ใน 4 ส่วนหลัก ได้แก่ 1.ภาคอุตสาหกรรม 2.การก่อสร้าง 3.ภาคเกษตร และ 4.ภาคบริการ อย่างไรก็ตามในช่วงปลายปี 2564 ประเทศไทยกลับมาเปิดประเทศและผ่อนคลายให้หลายธุรกิจกลับมาเปิดกิจการได้ รวมถึงเศรษฐกิจคู่ค้าในหลายประเทศทยอยฟื้นตัว ส่งผลให้มีคำสั่งซื้อสินค้าจากผู้ซื้อภายในประเทศและต่างประเทศทยอยเข้ามาเพิ่มขึ้น ทำให้ความต้องการแรงงานกลับมาเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้น ซึ่งส่วนหนึ่งต้องพึ่งพิงแรงงานต่างด้าว ดังนั้น ในสถานการณ์ที่แรงงานต่างด้าวขาดแคลนในขณะที่ความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอุตสาหกรรม การวิเคราะห์ถึงสถานการณ์การขาดแคลนแรงงานต่างด้าวผ่านข้อมูลเชิงประจักษ์ ในส่วนของภาคอุตสาหกรรมและในรายสาขาอุตสาหกรรมสำคัญที่มีการพึ่งพิงแรงงานต่างด้าวในสัดส่วนที่สูง จะทำให้ได้ข้อมูลสนับสนุนในการตัดสินใจเพื่อการออกนโยบายหรือมาตรการในการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมต่อไป

เมื่อพิจารณาข้อมูลสถิติจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงาน คงเหลือทั่วราชอาณาจักร จากสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัดหางาน ข้อมูล ณ เดือนตุลาคม 2564 แรงงานประเภททั่วไปมีจำนวน 2,131,176 คน แบ่งเป็นสัญชาติกัมพูชา 455,340 คน ลาว 213,145 คน เมียนมา 1,462,554 คน และเวียดนามจำนวน 137 คน หากเปรียบเทียบย้อนกลับไปในช่วงเวลาก่อนที่จะมีการระบาด ณ เดือนธันวาคม 2562 แรงงานประเภททั่วไปมีจำนวน 2,800,455 คน แรงงานประเภททั่วไปมีจำนวนลดลง 669,279 คนหรือปรับตัวลดลงร้อยละ 23.9 หรืออาจจะกล่าวได้ว่าในช่วง 2 ปี ภายใต้สถานการณ์โควิด มีจำนวนแรงงานต่างด้าวในระบบที่หายไปกว่า 6 แสนคน ทั้งนี้หากพิจารณาตามลำดับเวลาเป็นช่วงระยะเวลาทุก 6 เดือน ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2562 จำนวนแรงงานต่างด้าวเริ่มลดลงตั้งแต่ช่วงเดือนมิถุนายน 2563 โดย ณ เดือนมิถุนายน 2563 แรงงานประเภททั่วไปมีจำนวน 2,261,796 คน และหลังจากนั้น แรงงานต่างด้าวประเภททั่วไปคงเหลือมีจำนวนอยู่ระหว่าง 2.1 – 2.3 ล้านคน ข้อมูลเชิงประจักษ์ดังกล่าวจึงเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าในสถานการณ์ปัจจุบัน ประเทศไทยอยู่ในภาวะขาดแคลนแรงงานต่างด้าว

จากสถานการณ์ในภาพรวมของประเทศ เมื่อพิจารณาในส่วนของภาคอุตสาหกรรม รวมถึงการพิจารณาในรายละเอียดในรายสาขาอุตสาหกรรม ทำการวิเคราะห์โดยประมวลผลจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานตามพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ.2560 และพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2561 รวมถึงกฎหมายและระเบียบอื่นที่เกี่ยวข้องในแต่ละส่วน อาทิ ข้อมูลคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงาน มาตรา 59 ประเภททั่วไป ข้อมูลคนต่างด้าวมาตรา 59 นำเข้าตาม MOU และได้รับอนุญาตทำงาน ข้อมูลคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงาน มาตรา 64 ในลักษณะไป-กลับ หรือตามฤดูกาล หรือ ข้อมูลคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงาน นำเข้าตามมติคณะรัฐมนตรี โดยประมวลผลเป็นรายกลุ่ม ตั้งแต่ในระดับภาพรวมของภาคอุตสาหกรรม และในระดับรายสาขาอุตสาหกรรม

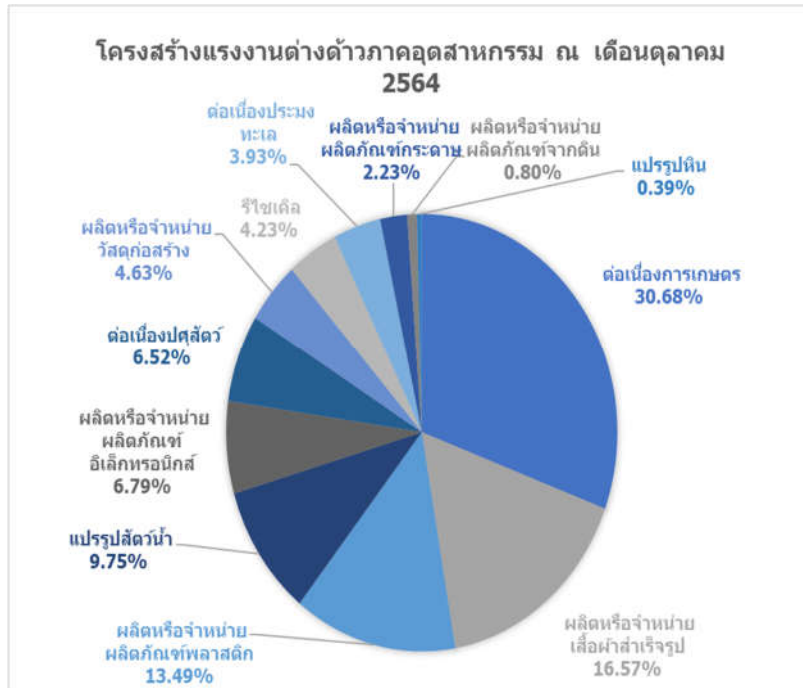
และพิจารณาตามลำดับเวลาเป็นช่วงระยะเวลาทุก 6 เดือน จากช่วงเวลาปัจจุบัน ณ เดือนตุลาคม 2564 พิจารณาย้อนหลังไปจนถึงเดือนธันวาคม 2562 ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนที่จะมีการระบาด ทำให้สามารถมองเห็นภาพแนวโน้มของจำนวนแรงงานต่างด้าวในระบบที่หายไปหลังการระบาด และสะท้อนเป็นภาพของข้อมูลความต้องการแรงงานต่างด้าวที่เกิดจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งในระดับภาพรวมอุตสาหกรรมและรายสาขาอุตสาหกรรมที่สำคัญ

จำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงาน คงเหลือ	ธ.ค.2562	มิ.ย.2563	ธ.ค.2563	มิ.ย.2564	ต.ค.2564
แรงงานต่างด้าวในภาคอุตสาหกรรม	973,041	778,632	623,457	718,795	695,632
มาตรา 59 พิสูจน์สัญชาติเดิม	250,965	1,392	150		
มาตรา 59 พิสูจน์สัญชาติเดิม จัดทำ /ปรับปรุงทะเบียนประวัติ	240,189	344,597			
มาตรา 59 นำเข้าตาม MOU	457,012	432,643	357,030	312,634	279,193
มาตรา 59 นำเข้าตามมติครม. 20 ส.ค 2562			173,941	246,064	242,177
มาตรา 63/2 นำเข้าตามมติครม. 4 ส.ค 2563 (บด.23)			72,093	68,455	66,218
มาตรา 63/2 นำเข้าตามมติครม. 4 ส.ค. 2563 (บด.24)			20,243	14,772	13,695
มาตรา 64 ไป-กลับ หรือตามฤดูกาล	24,875				
นำเข้าตาม มติ ครม. 29 ธันวาคม 2563				76,870	94,349

ที่มา : ข้อมูลจากสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว ประมวลผลโดยผู้เขียน

ในภาพรวมของภาคอุตสาหกรรม ณ เดือนธันวาคม 2562 ช่วงก่อนที่จะเกิดการระบาด มีแรงงานต่างด้าวในระบบที่ทำงานอยู่ในภาคการผลิตหรือภาคอุตสาหกรรมจำนวน 973,041 คนหรือเกือบ 1 ล้านคน แต่หลังจากมีการระบาด จำนวนดังกล่าวทยอยปรับตัวลดลงตามลำดับ โดย ณ เดือนธันวาคม 2563 หรือ 1 ปีหลังการระบาด มีจำนวนคงเหลือ 623,457 คน ลดลงประมาณ 350,00 คน ทำให้ภาครัฐออกมาตรการต่าง ๆ ส่งผลให้แรงงานต่างด้าวภาคอุตสาหกรรมปรับเพิ่มขึ้น มีจำนวนคงเหลือ 695,632 คน ณ เดือนตุลาคม 2564 อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนการระบาด ยังถือว่า แรงงานต่างด้าวภาคอุตสาหกรรมหายไป

ที่มา : ข้อมูลจากสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว ประมวลผลโดยผู้เขียน

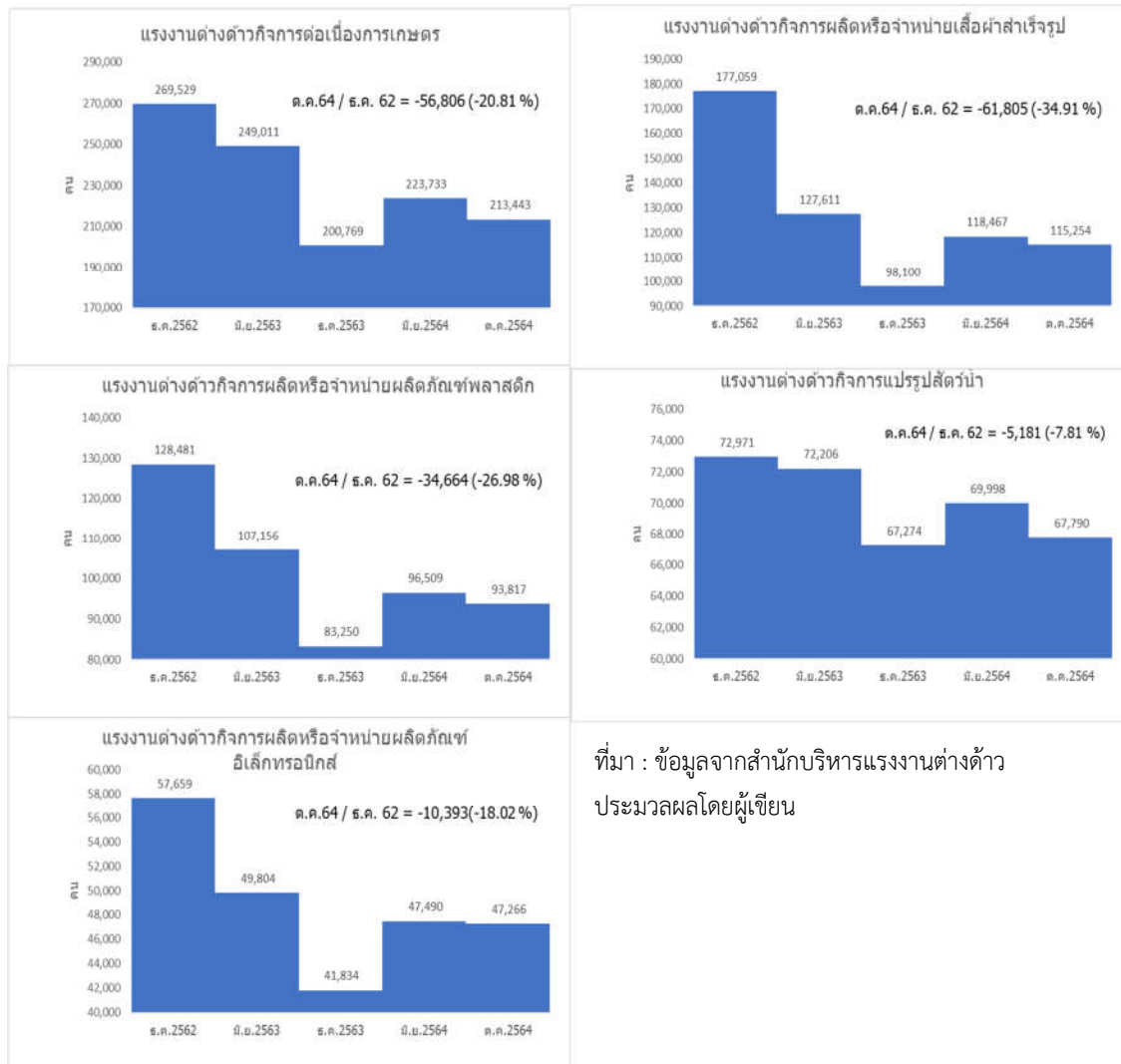
ร้อยละ 6.79 กิจกรรมต่อเนื่องปศุสัตว์ ร้อยละ 6.52 กิจกรรมผลิตหรือจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง ร้อยละ 4.63 กิจกรรมรีไซเคิล ร้อยละ 4.23 กิจกรรมต่อเนื่องประมงทะเล ร้อยละ 3.93 กิจกรรมผลิตหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์กระดาษ ร้อยละ 2.23 กิจกรรมผลิตหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากดิน ร้อยละ 0.80 และกิจกรรมแปรรูปหิน ร้อยละ 0.39

ในรายสาขาอุตสาหกรรม เมื่อพิจารณาอุตสาหกรรมสำคัญที่พึ่งพาแรงงานต่างด้าว 5 อันดับแรกตามโครงสร้างแรงงานต่างด้าวภาคอุตสาหกรรมดังที่กล่าวไปในข้างต้น ได้แก่ กิจกรรมต่อเนื่องการเกษตร กิจกรรมผลิตหรือจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูป กิจกรรมผลิตหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์พลาสติก กิจกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ และกิจกรรมผลิตหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ ในกิจกรรมต่อเนื่องการเกษตรซึ่งพึ่งพาแรงงานต่างด้าวมากที่สุด จำนวน 269,529 คน ในช่วงก่อนการระบาด แต่หลังจากมีการระบาด จำนวนดังกล่าวทยอยปรับตัวลดลง โดย ณ เดือนตุลาคม 2564 มีจำนวนคงเหลือ 213,443 คน ลดลง 56,086 คน หรือลดลงร้อยละ 20.81 ในกิจกรรมผลิตหรือจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูป ในช่วงก่อนการระบาดมีแรงงานต่างด้าว จำนวน 177,059 คน หลังจากมีการระบาด จำนวนดังกล่าวทยอยปรับตัวลดลง โดย ณ เดือนตุลาคม 2564 มีจำนวนคงเหลือ 115,254 คน ลดลง 61,805 คน หรือลดลงร้อยละ 34.91 ในกิจกรรมผลิตหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์พลาสติก ในช่วงก่อนการระบาดมีแรงงานต่างด้าว จำนวน 128,481 คน หลังจากมีการระบาด จำนวนดังกล่าวทยอยปรับตัวลดลง โดย ณ เดือนตุลาคม 2564 มีจำนวนคงเหลือ 93,817 คน ลดลง 34,664 คน หรือลดลงร้อยละ 26.98 ในกิจกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ ในช่วงก่อนการระบาดมีแรงงานต่างด้าว จำนวน 72,971 คน หลังจากมีการระบาด จำนวนดังกล่าวทยอยปรับตัวลดลง โดย ณ เดือนตุลาคม 2564 มีจำนวนคงเหลือ 67,790 คน ลดลง 5,181 คน หรือลดลงร้อยละ 7.1 และในกิจกรรมผลิตหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ ในช่วงก่อนการ

จำนวน 277,049 คน หรือ
 อ่าจกล่าว่าได้ว่า
 ภาคอุตสาหกรรมไทยยังมีความต้องการแรงงานต่างด้าว
 กว่า 2.7 แสนคน ทั้งนี้ใน
 โครงสร้างแรงงานต่างด้าว
 ภาคอุตสาหกรรมเมื่อ
 พิจารณาตามรายการกิจการ อยู่
 ในกิจการต่อเนื่องการเกษตร
 มากที่สุดร้อยละ 30.68
 รองลงมา คือ กิจการผลิตหรือ
 จำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูป ร้อย
 ละ 16.57 กิจการผลิตหรือ
 จำหน่ายผลิตภัณฑ์พลาสติก
 ร้อยละ 13.49 กิจการแปรรูป
 สัตว์น้ำ ร้อยละ 9.75
 กิจการผลิตหรือจำหน่าย
 ผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์

ระบาดมีแรงงานต่างด้าว จำนวน 57,659 คน หลังจกมีการระบาด จำนวนดังกล่าวทยอยปรับตัวลดลง โดย ณ เดือนตุลาคม 2564 มีจำนวนคงเหลือ 47,266 คน ลดลง 10,393 คน หรือลดลงร้อยละ 18.02

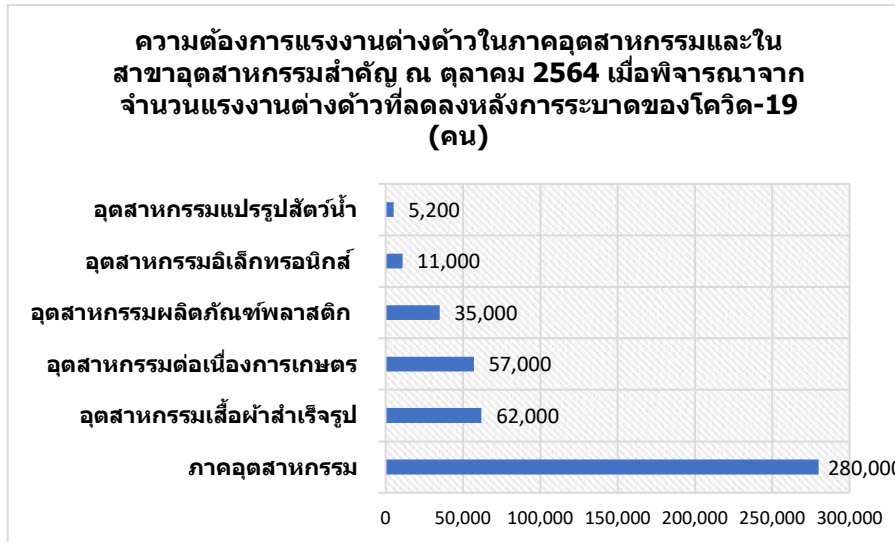
สถานการณ์แรงงานต่างด้าวที่ลดลงในอุตสาหกรรมสำคัญ หลังการระบาดของโควิด-19

ที่มา : ข้อมูลจากสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว
ประมวลผลโดยผู้เขียน

หากพิจารณาข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการประมวลผลจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานตามพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ.2560 และพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2561 รวมถึงกฎหมายและระเบียบอื่นที่เกี่ยวข้องในแต่ละส่วน อาทิ ข้อมูลคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงาน มาตรา 59 ประเภททั่วไป ข้อมูลคนต่างด้าวมาตรา 59 นำเข้าตาม MOU และได้รับอนุญาตทำงาน ข้อมูลคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงาน มาตรา 64 ในลักษณะไปกลับ หรือตามฤดูกาล หรือ ข้อมูลคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงาน นำเข้าตามมติคณะรัฐมนตรี ดังที่กล่าวไปแล้วในข้างต้น สะท้อนออกมาเป็นความต้องการแรงงานต่างด้าวในภาคอุตสาหกรรมและในสาขาอุตสาหกรรมสำคัญ พบว่า ภาคอุตสาหกรรมยังมีความต้องการแรงงานต่างด้าว ณ ปัจจุบัน ประมาณ 280,000 คน กระจายไปในอุตสาหกรรมสำคัญ อาทิ อุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป 62,000 คน อุตสาหกรรมต่อเนื่องการเกษตร

57,000 คน อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์พลาสติก 35,000 คน อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ 11,000 คน อุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ 5,200 คน และอุตสาหกรรมอื่น ๆ อีกประมาณ 1 แสนคน ทั้งนี้ในส่วนของภาครัฐ

เอง จะ เริ่ม
ดำเนินการนำเข้า
แรงงานตาม MOU
โดยจะ เปิดให้
นายจ้างยื่นคำร้อง
ขอแรงงานต่าง
ด้าวเข้ามาทำงานใน
ประเทศในวันที่ 1
ธันวาคม 2564 เพื่อ
แก้ปัญหาการขาด
แคลนแรงงานในทุก
ภาคส่วนรวมถึง
ภาคอุตสาหกรรม

โดยนำเข้าแรงงานตาม MOU แรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ ได้แก่ เมียนมา ลาว และกัมพูชา อย่างถูกกฎหมาย ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เพื่อให้ นายจ้างและสถานประกอบการในประเทศมี
แรงงานในกิจการเพียงพอ

กล่าวโดยสรุป ในช่วง 2 ปี ภายใต้สถานการณ์โควิด มีจำนวนแรงงานต่างด้าวในระบบที่หายไปกว่า 6 แสนคน ทั้งนี้หากพิจารณาตามลำดับเวลาเป็นช่วงระยะเวลาทุก ๆ 6 เดือน ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2562 จำนวนแรงงานต่างด้าวเริ่มลดลงตั้งแต่ช่วงเดือนมิถุนายน 2563 โดย ณ เดือนมิถุนายน 2563 แรงงานประเภท
ทั่วไปมีจำนวน 2,261,796 คน และหลังจากนั้น แรงงานต่างด้าวประเภททั่วไปคงเหลือมีจำนวนอยู่ระหว่าง 2.1 – 2.3 ล้านคน ข้อมูลเชิงประจักษ์ดังกล่าวจึงเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า ในสถานการณ์ปัจจุบันประเทศไทยอยู่
ในภาวะขาดแคลนแรงงานต่างด้าว สำหรับภาคอุตสาหกรรมแรงงานต่างด้าวภาคอุตสาหกรรมหายไปในการ
ผลิตหรือจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูปมากที่สุดกว่า 6 หมื่นคน และหากประมาณการความต้องการแรงงานจาก
แรงงานต่างด้าวที่หายไปข้างต้น พบว่า ภาคอุตสาหกรรมยังมีความต้องการแรงงานต่างด้าว ณ ปัจจุบัน
ประมาณ 280,000 คน กระจายไปในอุตสาหกรรมสำคัญ อาทิ อุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป อุตสาหกรรม
ต่อเนื่องการเกษตร อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์พลาสติก อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ
ทั้งนี้จากการศึกษา พบว่า กิจการที่มีการพึ่งพาแรงงานต่างด้าวสูงมักจะเป็นกิจการที่มีการใช้แรงงานเข้มข้น
และเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือ SMEs ขณะที่กิจการที่มีการพึ่งพาแรงงานต่างด้าวมักเป็น
กิจการที่ใช้เทคโนโลยีในการผลิต รวมทั้งเป็นกิจการขนาดใหญ่ นอกจากนี้ ยังพบว่าจำนวนนายจ้างที่พึ่งพา
แรงงานต่างด้าวที่กะต่ำในสัดส่วนสูงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น¹ ซึ่งนายจ้างกลุ่มนี้อาจมีความเสี่ยงด้านแรงงานได้ หาก
มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายแรงงานต่างด้าว หรือเกิดวิกฤตดังเช่นในปัจจุบัน ดังนั้น ผู้ประกอบการโดยเฉพาะ

¹ ชมนาด นิตตะโย และคณะ ธนาคารแห่งประเทศไทย

อุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นและกลุ่ม SMEs จึงควรพิจารณาใช้แรงงานต่างด้าวเท่าที่จำเป็น และค่อย ๆ ทดลองเพิ่มเติมการใช้เทคโนโลยีในการดำเนินธุรกิจให้มากขึ้น โดยภาครัฐอาจจะสนับสนุนเงินทุนและสร้างแรงจูงใจในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี อาทิ เพิ่มการเข้าถึงแหล่งเงินทุนอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะสำหรับธุรกิจ SMEs ในต้นทุนที่เหมาะสม หรือสร้างแรงจูงใจผ่านการให้เงินอุดหนุนสำหรับธุรกิจที่ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของการเปลี่ยนผ่าน ท้ายที่สุด เทคโนโลยีและนวัตกรรมจะเป็นทางออกหลักของปัญหาการพึ่งพาแรงงานต่างด้าว ซึ่งนอกจากจะช่วยลดจำนวนแรงงานต่างด้าวแล้ว ยังช่วยเพิ่มศักยภาพความสามารถในการแข่งขันและช่วยส่งเสริมให้ธุรกิจเติบโตต่อไปได้อย่างยั่งยืน

แหล่งที่มาของข้อมูล

- <https://www.doe.go.th/alien>
- <https://www.pier.or.th/abridged/2020/14/>